

Analiza ekonomskih platformi političkih stranaka u BiH

ARMIN AVDIĆ
ALDIN MEĐEDOVIĆ

Sarajevo, novembar, 2006.

SADRŽAJ

Lista akronima.....	3
Uvod.....	4
1. Ekonomski kriteriji za članstvo u Evropskoj uniji.....	5
2. Analiza stranaka i preporuke.....	6
2.1. Stranka demokratske akcije.....	6
2.2. Stranka za Bosnu i Hercegovinu.....	8
2.3. Hrvatska demokratska zajednica 1990.....	10
2.4. Hrvatska demokratska zajednica BiH.....	12
2.5. Socijaldemokratska partija BiH.....	15
2.6. Partija demokratskog progresa.....	17
2.7. Savez nezavisnih socijaldemokrata.....	19
2.8. Srpska demokratska stranka.....	22
3. Zaključak.....	24
Korišteni izvori.....	25

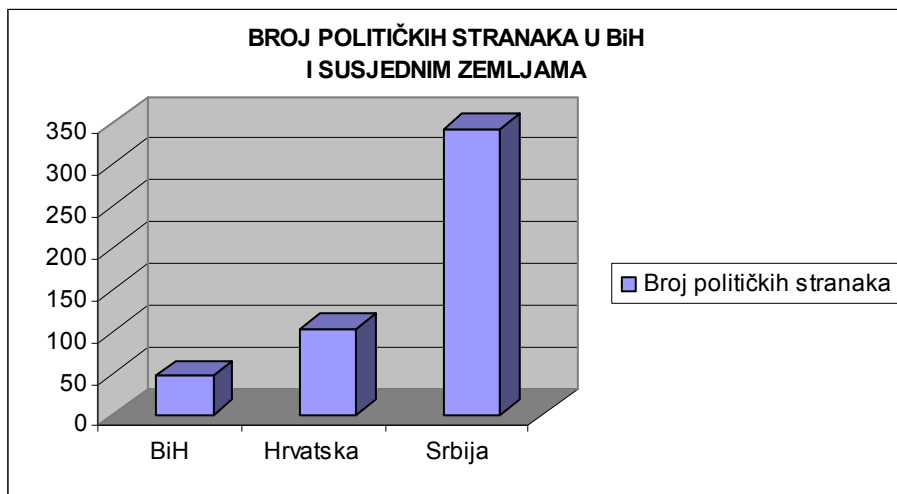
LISTA AKRONIMA

CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA BOSNE I HERCEGOVINE	CIK
EVROPSKA MONETARNA UNIJA	EMU
EVROPSKA UNIJA	EU
FONDACIJA KONRAD ADENAUER	KAS
HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA BiH	HDZ BiH
HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA 1990	HDZ 1990
PARTIJA DEMOKRATSKOG PROGRESA	PDP
SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA	SNSD
SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BiH	SDP BiH
SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA	SDS
STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE	SDA
STRANKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU	SBIH

UVOD

Ovaj rad obuhvata analizu ekonomskih platformi političkih stranaka u Bosni i Hercegovini i dovodi ih u korelaciju sa izborima održanim u oktobru 2006. godine. Analizom su obuhvaćene značajnije političke stranke koje egzistiraju na političkoj sceni Bosne i Hercegovine. To su prije svega sljedeće političke stranke: Stranka demokratske akcije (SDA), Stranka za Bosnu i Hercegovinu (SBIH), Socijaldemokratska partija BiH (SDP BiH), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Srpska demokratska stranka (SDS), Partija demokratskog progresa (PDP), Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH) i Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990). Iako ne želimo umanjiti značaj niti jedne političke stranke u Bosni i Hercegovini, za ove stranke smo se opredijeli zbog toga što one skupa čine većinu na svim nivoima vlasti i kao takve direktno utiču na brzinu priključenja Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji.

Za izbore koji su održani u oktobru 2006. godine ukupno se prema podacima Centralne izborne komisije¹ prijavilo 47 političkih stranaka. Broj političkih stranaka s obzirom na veličinu teritorije Bosne i Hercegovine na prvi pogled je visok, ali u poređenju sa brojem političkih subjekata u nama susjednim zemljama i nije baš tako visok (grafik 1). Na primjer u Hrvatskoj su registrirane 103 političke stranke² a u Srbiji 342 političke stranke.³ Većina stranaka u Bosni i Hercegovini egzistira preko 10 godina dok je manji broj njih formiran u posljednje tri godine. To govori da je struktura političkih subjekata na političkoj sceni BiH već isprofilirana i da se u narednom periodu ne očekuju značajnije oscilacije u pogledu broja stranaka.

Grafik 1

Analiza ekonomskih politika odabranih političkih stranaka će biti predstavljena u tri dijela, shodno važnosti pristupa i obuhvatnosti analize. U prvom dijelu analizirati ćemo ekonomsku politiku stranaka, te dati odgovor na sljedeća pitanja:

- Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog programa stranke?

¹ Izvor: <http://www.izbori.ba>

² Izvor: <http://www.uprava.hr>

³ Izvor: <http://www.mpalsg.sr.gov.yu>

- Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena programom?
- Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?
- Da li je sastavni dio programa i socijalni pristup tržištu?

U drugom dijelu analize ćemo posmatrati odnos ekonomskog programa stranaka spram zahtjeva Evropske Unije, gdje ćemo ponuditi odgovor na sljedeća pitanja:

- Da li su zahtjevi Acquis Communautaire⁴-a prepoznati?
- Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?
- Da li su najbolje prakse ekonomske politike prepoznate i uvedene u regionu?
- Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona, a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

U trećem dijelu ćemo dati prikaz glavnih zaključaka i preporuka proizašlih iz cjelokupne analize.

1. EKONOMSKI KRITERIJI ZA ČLANSTVO U EVROPSKOJ UNIJI

Na samom početku je bitno istaći da Evropska komisija zahtjeva da zemlje koje se kandiduju za članstvo u Evropskoj uniji ispunje određene uslove u oblasti ekonomije. Analizom pravnog nasljeđa Evropske unije nismo došli do podataka da su političke stranke direktno obavezane na neki način od strane EU u ovom segmentu, već se isključivo govori o obavezama država o čemu će biti riječi u nastavku.

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i postojanje kapaciteta da se ekonomija nosi sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u Evropskoj uniji, kao i potpuno usvajanje Acquis Communautaire-a predstavljaju ekonomske kriterije za članstvo u Evropskoj uniji koji su doneseni u Kopenhagenu, te se zbog toga često nazivaju i kopenhagenski kriteriji. Integrisanje u Evropsku uniju predstavlja strateški cilj za Bosnu i Hercegovinu. Samo integrisanje u EU ponajviše zavisi od stepena ispunjenja ekonomskih uslova za članstvo. Stoga analiza ekonomskih kriterija za članstvo u EU na primjeru BiH i njihovo ispunjavanje među različitim subjektima predstavlja zasigurno izuzetno značajnu temu za ovu zemlju. Od pomenutih subjekata političke stranke bez ikakve dvojbe zauzimaju posebno mjesto zbog težine koja je na njima kao instancama koje kreiraju vlast i koje donose zakone i odluke u ovom i drugim međusektorskim segmentima što direktno i indirektno utiče na brzinu približavanja EU.

Ono što se može reći za ekonomske kriterije za članstvo jeste da su ovi kriteriji postavljeni tako da zemlji mogu samo stvoriti korist, pogotovo u dugom roku. Suština cjelokupnog procesa i uslova koji trebaju biti ispunjeni od strane pojedinih zemalja na putu prema EU jeste ostvarivanje realne konvergencije – odnosno približavanje visine dohotka po stanovniku i životnog standarda posmatrane zemlje prosjeku manje razvijenih članica EU. Realnu konvergenciju moguće je ostvariti jedino uz dugoročno održiv i stabilan rast u uslovima makroekonomske stabilnosti, što u oba slučaja predstavlja korist za nacionalnu ekonomiju. S druge strane, neispunjavanje ekonomskih uslova za članstvo u EU, ne samo da predstavlja propuštenu priliku zemlje na putu prema EU, nego je i sa stanovišta nacionalne ekonomije znak loših rezultata u ekonomskom okruženju⁵.

---

4 Pravno nasljeđe Evropske unije (zajednička prava i obaveze zemalja članica EU koje se konstantno nadopunjuju i unaprijeđuju)

5 Bosna i Hercegovina na putu ka Evropskoj uniji: Makroekonomski izazovi, Adnan Efendić, 2006

Zemlje koje postanu članice Evropske unije su obavezne da ispune i drugi set ekonomskih kriterija, što je neophodno za pristupanje Evropskoj monetarnoj uniji. Ovaj set ekonomskih kriterija je definisan Mاستrihtskim ugovorom, uz važnu napomenu da se isti odnosi na sve nove članice uključujući i deset novih zemalja iz posljednjeg proširenja. Ovo je tako postavljeno iz razloga da se izbjegne mogućnost nepristupanja EMU, što je zabilježeno u slučaju Danske, Švedske i Velike Britanije. Za razliku od kopenhageških kriterija, kriteriji doneseni u Mاستrihtu su jasnije definisani i preciznije određeni. Ispunjavanje ekonomskih kriterija za članstvo u EU i EMU zasigurno predstavlja i dobar, ali ne i apsolutno dovoljan uslov za ekonomski rast i razvoj u dugom roku. Međutim, izbor prioriteta i angažmana je na svakoj zemlji ali je savršeno jasno da je održivi ekonomski rast i razvoj kompatibilan sa ekonomskim kriterijima za članstvo.

2. ANALIZA STRANAKA I PREPORUKE

2.1. STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE

Stranka Demokratske Akcije (SDA) je svoju inoviranu izbornu platformu donijela pred sam početak izbora 2006. godine. Podijeljena je u 16 cjelina, a drugi dio se odnosi na ekonomski razvoj u periodu od 2006-2010. godine. Ovo je jedini Program od svih stranaka koji u ciljevima sadrži kvantitativne veličine, i to vrlo precizne i određene, te na osnovu toga možemo reći da je Program i veoma kvalitetan. Iako se može primijetiti da su ciljevi za oko 10% previsoki od dosadašnjeg stanja ekonomije, ipak se mogu opisati kao realni i motivirajući.

Navedeni su sljedeći ciljevi ekonomskog razvoja:

- *GDP*
- *proizvodnja*
- *zapošljavanje*
- *trgovinski bilans*
- *direktne strane investicije*
- *budžetske investicije*
- *mjere ekonomske i budžetske politike*

Za razliku od svih drugih Programa, ovaj sadrži i konkretne prijedloge načina realizacije postavljenih ciljeva, čak i u uzročno-posljedičnoj povezanosti ciljeva što govori o dobroj pripremljenosti Programa.

I DIO

- ✚ **Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?**

Ekonomska politika u Programu stranke zauzima glavno mjesto i najdetaljnije je razrađeni dio Programa. Čak se i u drugim poglavljima Programa dalje razrađuju određena ekonomska pitanja vezana za pridruživanje EU i izražava opredijeljenost za to.

✚ Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?

Iz prikaza obuhvaćenih ciljeva možemo konstatovati da je Program kompletan ali istovremeno i dobro odabran po područjima jer su navedena područja najpotrebnija za unapređenje i reformu. Možda je samo eksplicitno ispuštena reforma cjelokupnog sektora osiguranja ali se ona može podrazumijevati u dijelu socijalne države.

✚ Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?

Fokus u Programu je na pridruživanju EU i ciljevi su postavljeni tako da vode ka ispunjenju kopenhagenskih kriterija. Program takođe ima naglasak na konsolidaciji privrede i strukturnim reformama koje mogu dovesti do stvarnog poboljšanja ekonomske situacije u državi.

✚ Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?

U Programu je jedan poseban dio posvećen socijalnoj državi sa prijedlogom konkretnih aktivnosti i mjera koje se planiraju poduzeti u ovom području kako bi BiH bila socijalna država. Iako bismo mogli navesti konstataciju da bi lista mjera mogla biti proširena i dopunjena zaključak je da je ona ipak dosta obuhvatna.

II DIO

✚ Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu nisu eksplicitno prepoznati zahtjevi Acquis Communautaire-a ali navedeni ciljevi ispunjavaju najveći dio zahtjeva koji se očekuju kroz Acquis Communautaire. Nije eksplicitno navedena planirana stopa deficita niti nivo unutarnjeg i vanjskog duga kao važnih elemenata za pridruženje EU.

✚ Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomske politike su u potpunosti razvijene i obezbjeđuju proaktivan kurs prema EU. Na ovom planu bi trebalo izvršiti detaljniju elaboraciju ekonomskih politika kako bi se pokrili svi potrebni segmenti koje zahtijeva EU.

✚ Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijeđene?

Možemo reći da je u dobroj mjeri prepoznata najbolja praksa iz regiona. Nedostaju prijedlozi formiranja kartela i udruženja preduzeća i obezbjeđivanja bržeg rasta i izvoza kompanija. Takođe, nije precizno definisana reforma privrednih komora i udruženja kao nezaobilaznog elementa u promociji rasta i izvoza. Što se tiče ostalih iskustava iz mikroekonomske i makroekonomske problematike utvrdili smo da su u najvećoj mjeri prepoznata i primijenjena.

✚ Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

Ovaj segment u određenoj mjeri jeste prepoznat ali nije dat kao prioritet u Programu. Postoji dio koji se tiče regionalne saradnje ali se on više odnosi na politički aspekt, a manje na transfer znanja što bi se moglo objasniti kompliciranom političkom strukturom države.

Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program napisan veoma dobro i dosta obuhvatno sa fokusom na sva važna ekonomska pitanja. Platforma Programa je bazirana na pridruženju EU uz snažno izražavanje namjere za reformama u svim potrebnim segmentima privrede i društva. Jedino se u ovom Programu izražava nesumnjiva namjera za ispunjavanje svih uslova iz Kopenhagena. Ciljevi ovog Programa se mogu ocijeniti kao dobro formulisani, motivirajući, realni i međusobno komplementarni.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da izvrše dopunu ciljeva u pogledu reformi sistema osiguranja kao važnog segmenta za razvoj ekonomije kao i da više pažnje posvete državnim institucijama koje pomažu u rastu preduzeća, u prvom redu privrednim komorama i agencijama. Dobro bi bilo kada bi se nešto više pažnje posvetilo uspostavljanju još većeg broja državnih institucija na državnom nivou i na taj način se omogućio brži put ka EU.

2.2. STRANKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Ekonomska platforma Stranke za Bosnu i Hercegovinu (SBIH) je donešena neposredno prije izbora u avgustu 2006. godine. Radi se o veoma obimnom materijalu od gotovo 40 stranica i riječ je o najkompletnijoj ekonomskoj platformi od svih stranaka. Ima 14 poglavlja koja su data u nastavku.

- *Ekonomija BiH – deset godina implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma*
- *Ekonomski i socijalno razvijena BiH u Evropskoj uniji – Programska orijentacija Stranke za Bosnu i Hercegovinu*
- *Jedinstveni ekonomski prostor u Bosni i Hercegovini*
- *Zapošljavanje i bolji kvalitet življenja – prioritet SBIH*
- *Makroekonomska stabilnost – važna za ekonomski rast*
- *Strukturne reforme neophodne za izgradnju efikasne tržišne ekonomije i povećanje ekonomskog blagostanja*
- *Privatizacija – ključ (ne)uspješnosti bosanskohercegovačke ekonomije*
- *Moderno bh-društvo sa evropskim vrijednostima, ciljevima i principima*
- *Regionalizacija BiH na univerzalnim ekonomskim principima*
- *Sarajevska ekonomska makroregija*
- *Ekonomska regija Centralna BiH*
- *Ekonomska regija Sjeveroistočna BiH*
- *Ekonomska regija Sjeverozapadna BiH*
- *Ekonomska regija Hercegovina*

LDIO

- ✚ **Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?**

Ekonomska politika (platforma stranke) je izdvojena u poseban dokumenat i sveobuhvatno i na veoma ozbiljan način daje prikaz ciljeva ekonomije BiH.

- ✚ **Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?**

Sva područja ekonomske politike su adekvatno pokrivena.

✚ Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?

Fokus u Programu je na pridruživanju EU i ciljevi su prioritarno postavljeni tako da vode ka ispunjenju kopenhagenskih kriterija u svim segmentima.

✚ Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?

Ekonomski i socijalno razvijena BiH u Evropskoj Uniji predstavlja programsku orijentaciju SBIH. Dat je potreban nivo socijalnog elementa u Programu stranke.

II DIO

✚ Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu su eksplicitno prepoznati zahtjevi Acquis Communautaire-a i navedeni načini na koje će se ovi zahtjevi ispuniti. Kompletna problematika je adekvatno analizirana i pokrivena.

✚ Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomске politike su u potpunosti razvijene i obezbjeđuju proaktivan kurs prema EU.

✚ Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijeđene?

Možemo reći da su u najvećoj mjeri prepoznate najbolje prakse iz regiona i iz razvijenih zemalja. Svi potrebni elementi podizanja konkurentnosti privrede i ekonomskog uređenja su predloženi kao modeli uređenja ekonomskih tokova u BiH.

✚ Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

Ova oblast je prepoznata u značajnoj mjeri, ali nije data kao prioritet u Programu. Postoji dio koji se tiče regionalne saradnje ali se on više odnosi na ekonomsku komplementarizaciju regiona i njihovo povezivanje u snažnu ekonomsku cjelinu baziranu na adekvatno povezanim regionima.

Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program pripremljen na kvalitetnoj osnovi sa posebnim fokusom na sva važna ekonomska pitanja. Platforma Programa je bazirana na pridruženju EU uz snažno izražavanje namjere za reformama u svim potrebnim segmentima privrede i društva. U ovom Programu izražava se nesumnjiva namjera za ispunjavanje svih uslova iz Aquis. Ciljevi ovog Programa se mogu ocijeniti kao dobro formulisani, realni i međusobno usklađeni.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da izvrše bolju kvantifikaciju ciljeva za određeni period, recimo 4 godine. Ciljevi su formulisani više opisno što bi svakako trebalo dopuniti i kvantitativnim pokazateljima kako bi se mogao pratiti napredak u provođenju istih. Na osnovu ovog Programa to nije u svim dijelovima moguće. Svi ostali dijelovi Programa su predstavljani izvanredno.

2.3. HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA 1990

Hrvatska demokratska zajednica 1990 je formirana u proljeće 2006. godine, a Programska deklaracija stranke je usvojena 08. aprila ove godine. Deklaracija sadrži 7 stranica teksta sa ukupno šest podcjelina. Privreda kao jedna od njih je predstavljena veoma kratko, veličine svega jedne stranice. Glavne odrednice deklaracije su sljedeće:

- *zalaganje za socijalno pravedno i tržišno orijentirano privreda*
- *ravnomjeran i ubrzani privredni razvoj cijele BiH*
- *ekološki održiv razvoj države*
- *ravnomjerno i racionalno iskorištavanje privrednih resursa*
- *makroekonomska stabilnost te osiguranje rasta izvoza i uvoza*
- *smanjenje platnog i trgovinskog deficita države*
- *stvaranje boljih uslova za privlačenje investicija- prije svega inostranih*
- *smanjenje udjela javne potrošnje u BDP*
- *potreba reforme socijalnog sektora*
- *poresko i finansijsko rasterećenje preduzetništva*
- *veće subvencioniranje poljoprivrednicima*
- *snažniji razvoj bankarskog sektora u segmentu podrške privatnim preduzećima*
- *ubrzano završenje procesa privatizacije koja mora biti u funkciji razvoja privrede i povećanja sveukupnog blagostanja stanovništva*
- *obezbjeđivanje dobrih uslova za investiranje od strane strateških partnera*
- *stvaranje pretpostavki za bolji razvoj turizma i prateće infrastrukture*
- *povrat nacionalizovane imovine i stare devizne štednje*
- *izrada državne strategije ekonomskog razvoja i razrada do opštinskih nivoa*

Poseban značaj je stavljen na sektor energetike, telekomunikacija, cesta i željeznica, razvoj metalne i prerađivačke industrije, te finalne proizvodnje hrane i roba za izvoz. Prednost u podsticaju se daje razvoju velikih privrednih sistema i formiranju klastera a kao posljedica tog razvoja doći će do pojave novih malih preduzeća.

Također, predviđeno je uspostavljanje preduzetničkih zona i centara, uspostavljanje kreditno-jamstvenih i razvojno-poticajnih fondova. Na bazi prethodnog prikaza možemo izvesti određene zaključke o ekonomskom Programu HDZ 1990 a predstaviti ćemo ih u tri cjeline sukladno navedenom rasporedu datom u uvodnom dijelu.

I DIO

Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?

Ekonomska politika u Programu stranke zauzima važno mjesto ali ne i glavno. Smatramo da bi trebali dati mnogo veći značaj ekonomskim pitanjima i u pogledu detaljnosti i u pogledu obuhvatnosti posmatranja. To se posebno odnosi na politiku pridruživanja EU ali i predstavljanju mnogih drugih ciljeva koji su konkretno vezani za podizanje nivoa razvijenosti sektora privrede. Iako postoji dobra osnova za kreiranje adekvatne politike u elementima koji su predstavljeni Programom ipak bi trebalo imati mnogo detaljniji pristup.

Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?

Program je obuhvatio veliki broj relevantnih ekonomskih područja, ali ne i sva. Nisu obuhvaćena neka mikroekonomska i makroekonomska pitanja, već su samo kratko predstavljene izdvojene cjeline, te možemo reći da Programu nedostaje sveobuhvatnost ekonomskog pogleda. Ovdje bi posebno izdvojili segment razvoja i reforme sektora osiguranja koji je spada u najslabije uređeni sektor, također problematika zapošljavanja mlađih osoba, reforma privrednih i vanjskotrgovačkih komora, analiza vanjske trgovine i sektora izvoza i sl.

Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?

Fokus u Programu je na razvoju privrede BiH i rješavanju određenih pitanja koja mogu poboljšati privredne prilike u državi. Po našem mišljenju Program ima dobar fokus koji ukazuje na potrebu da se posebna pažnja posveti unaprjeđenju privrednih aktivnosti, te da se osigura povoljniji ambijent za poslovanje preduzeća. Program nije dao detaljan osvrt na ulogu EU i način na koji iskoristiti pomoć njenih institucija u prilagođavanju cijele privrede kriterijima koje EU zahtijeva.

Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?

Program ima određeni socijalno-tržišni pogled, što ga približava stanju kakvo je u Evropskoj Uniji. *„Programski cilj je socijalno pravedno i tržišno orijentirano gospodarstvo što podrazumijeva i određene politike kojima bi se ovaj pristup implementirao.“*

II DIO

Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu nisu eksplicitno prepoznati zahtjevi Acquis Communautaire-a tako da im nije ukazana ni posebna pažnja.

Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomske politike nisu u potpunosti razvijene, ali u suštini obezbjeđuju proaktivan kurs prema EU. Na ovom planu bi trebalo izvršiti detaljniju elaboraciju ekonomskih politika kako bi se pokrili svi potrebni segmenti koje zahtijeva EU.

Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijeđene?

Možemo reći da je u određenoj mjeri prepoznata praksa iz regiona, ali nije primijenjena u svim segmentima. To je predviđeno npr. u uspostavi preduzetničkih zona i centara, uspostavljanju kreditno-jamstvenih i razvojno-poticačnih fondova, što svakako predstavlja praksu država u regionu. Takođe, predviđeno je kod razvoja klastera i velikih kompanija što je dosta slično sa praksom Slovenije koja je zadržala u domaćem vlasništvu većinu velikih kompanija koje danas dominiraju tržištem BiH ali su značajno prisutna i u susjednim državama.

✚ Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

Na ovom planu nije dat poseban prikaz i analiza, tako da možemo reći da nije uočljiv proces prenošenja znanja unutar regiona ali i šire.

Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program dosta površan. On se gotovo uopšte ne bavi pitanjima pridruživanja Evropskoj Uniji niti ekonomskim kriterijima koji su postavljeni za pridruživanje. Sa druge strane pokriva većinu problema sa kojima se susreće ekonomija BiH, ali ne daje konkretne prijedloge i rješenja tih problema. Ciljevi ovog Programa se mogu ocijeniti kao generalni i uopšteni.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da posvete mnogo više pažnje na kompletiranje ekonomskih pitanja, posebno vezano za zahtjeve EU i da predlože konkretne načine ostvarenja predstavljenih ciljeva.

2.4. HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA BiH

Program Hrvatske demokratske zajednice ima 10 strana, od čega je nešto više od jedne stranice posvećeno ekonomskoj i socijalnoj politici. U Programu se navodi veliki broj ciljeva koji obuhvataju većinu segmenata ekonomskih tokova. Svoju ekonomsku politiku čiji je konačni cilj dostizanje stepena gospodarske razvijenosti u zemljama Evropske unije HDZ BiH temelji na sljedećim načelima:

- *razvijanje socijalno-tržišnog gospodarstva utemeljenog na uravnoteženim interesima i partnerstvu radnika, poduzetnika i države*
- *obezbjeđenje sigurnog gospodarskog rasta i razvitka ostvarivog isključivo na tehnološkoj obnovi, novom zapošljavanju te povećanju proizvodnje i izvoza*
- *ulaganje u znanost, obrazovanje i nove tehnologije te poticanje realnih investicija utemeljenih na domaćem i inozemnom kapitalu*
- *osiguranje stabilnog pravnog i političkog okvira koji će biti poticajan za nove investicije i novo zapošljavanje u dinamičnom socijalnom tržišnom gospodarstvu*
- *uspostavljanje sistema obrazovanja koji će osposobljavati mlade ljude za sve vrste poduzetništva*
- *osiguranje sistema stabilne opskrbe energentima, izgradnja potrebne prometne infrastrukture, potpisivanje međunarodnih ugovora koji će biti poticajni za izvoz bosanskohercegovačkih proizvoda na inozemno tržište*
- *osiguranje makroekonomske stabilnosti*
- *uspostavljanje sveukupne gospodarske politike koja mora biti usmjerena ka ravnomjernom razvitku svih krajeva zemlje*
- *bitan faktor gospodarske stabilnosti jeste i stabilan bankarski sistem u kojem ne smije biti monopolističkih utjecaja, osobito stranih vlasnika banaka, odnosno bankarski sistem koji će omogućiti da štednja građana posluži razvoju privrede*
- *hitno uspostavljanje efektivnog sistema kontrole i ograničenja inozemnog zaduživanja posebno uzimanje kredita za tekuću potrošnju*
- *svojim znanjem iskustvom i kapitalom, bosanskohercegovačko iseljništvo može i treba biti snažan faktor u obnovi i razvitku privrede*
- *obrtništvo, dinamično i prilagodljivo malo i srednje poduzetništvo, u promjenjivom privrednom okruženju mogu i moraju biti glavni nositelji privrednog napretka*
- *turizam, povezan s uslužnim djelatnostima i poljoprivredom jedna je od najperspektivnijih grana gospodarstva*

- u procesu privatizacije energetskog sektora, zbog sveukupne gospodarske sigurnosti i stabilnosti država mora zadržati kontrolne udjele
- načelo konkurencije mora biti dominantan oblik odnosa na tržištu, a načelo regulacije treba primjenjivati samo gdje je to nužno radi opće privredne stabilnosti
- svrhovit razvitak poljoprivrede i svekoliki boljitak sela i seljaka, uz stalnu brigu i potporu države, garant su političke i socijalne stabilnosti, a i sveukupne obnove bosanskohercegovačkog društva
- izgradnja mreže modernih autocesta, brzih cesta, modernizacija i rekonstrukcija postojećih cestovnih kapaciteta, te modernizacija i razvitak željezničkog i zračnog prometa jedna je od temeljnih pretpostavki za opći razvitak gospodarstva i jedan od vrhunskih prioriteta Hrvatske demokratske zajednice BiH
- prehrambena, farmaceutska, drvna i metalna industrija moraju svojim finalnim proizvodima osvojiti više prostora na europskom i svjetskom tržištu
- graditeljstvo spada u najznačajnije grane gospodarstva uopće i predstavlja važan faktor u socijalnom životu zemlje, prije svega u sektoru stambene izgradnje
- smanjivanje birokratskih prepreka za dobivanje građevinskih dozvola i drugih službenih potvrda, dodjeljivanje lokacija za gradnju stambenih objekata i osjetno ubrzanje procedura, uz olakšanje poslovanja u ovoj bitnoj privrednoj oblasti
- ubrzano sređivanje stanja u zemljišnoknjižnom sistemu što podrazumijeva nove katastarske izmjere i novi zemljišnoknjižni i katastarski sistem prenesen u informacijski sistem, uz potrebnu edukaciju osoblja, geodetskih stručnjaka, odvjetnika i građana

Također, HDZ BiH se zalaže za stabilnost nacionalne valute, neovisnost Centralne banke i pravnu sigurnost. Uspostavljanje pravedog i socijalno podnošljivog poreskog sistema koji će pospješiti nova ulaganja. Program navodi i potrebu da sva potrošnja javnog sektora mora biti uravnotežena sa realnim mogućnostima privrede.

Smanjenje nezaposlenosti i otvaranje radnih mjesta jedan je od najznačajnijih prioriteta Programa HDZ-a BiH. Važan dio Programa predstavlja i socijalna pravednost koja omogućava solidarnost generacija i socijalno partnerstvo.

Iz svega navedenog uočljivo je da ekonomski dio Programa HDZ-a BiH ima veoma široku platformu, ali je također, primijetno da nisu navedeni nikakvi konkretni koraci za realizaciju istih. U nastavku će se po istoj metodologiji kao i ostale partije dati prikaz pojedinih karakteristika Programa.

I DIO

Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?

Ekonomska politika u Programu stranke zauzima veoma važno mjesto i može se smatrati na neki način glavnim fokusom zbog toga što je najobimnije zastupljena.

Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?

Program je obuhvatio najveći veliki broj relevantnih ekonomskih područja i može se kazati da je sveobuhvatan. Nešto manje su obuhvaćena pitanja integracije u EU vjerovatno zbog toga što su gorući problemi u BiH problem nezaposlenosti i niskog životnog standarda građana.

Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?

Slično kao i HDZ 1990, fokus u Programu je na razvoju privrede BiH i rješavanju gorućih pitanja u privredi a čije rješavanje može poboljšati privredne prilike u državi. Po našem mišljenju Program ima dobar fokus koji ukazuje na potrebu da se najznačajnija pažnja posveti uređenju privrednog okruženja, te da se osigura i što bolji ambijent za uspješno poslovanje preduzeća.

Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?

Program ima naglašen socijalno-tržišni pogled, što ga približava stanju kakvo je u Evropskoj Uniji. Programski cilj je socijalno pravedno i tržišno orijentirano privreda što podrazumijeva i određene politike kojima bi se ovaj pristup implementirao. Socijalni pristup predstavlja neodvojivi dio ovog Programa.

II DIO

Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu nisu eksplicitno prepoznati zahtjevi Acquis Communautaire-a, tako da im nije ukazana ni određena pažnja. Kao što se može vidjeti u naprijed navedenom pregledu Programa nigdje se eksplicitno i ne spominju zahtjevi EU o pogledu strukture i karakteristika privrede.

Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomske politike nisu u potpunosti razvijene, ali u suštini obezbjeđuju proaktivan kurs prema EU. Potrebno je uraditi još mnogo pojedinosti oko formulisanja politika kao i dati prijedlog mjera za njihovu implementaciju. Važna pitanja koja se tiču domaće privrede u tom smislu su samo taksativno predstavljena.

Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijedene?

U nekim dijelovima su prakse prepoznate a u nekima nisu. Kao što svaka država nastoji izgraditi što bolje i stabilnije privredno okruženje u državnim okvirima, tako je i ovdje fokus dat samo na one prakse koje se tiču povećanja konkurentosti domaćih preduzeća i uspostavljanja stabilnog privrednog okruženja. Međutim u konkretnim politikama nisu navedeni načini na koje bi optimalno bilo moguće implementirati te prakse. U Programu je predloženo da se privreda treba graditi na malim i srednjim preduzećima koja imaju dinamično i fleksibilno poslovanje.

Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

Na ovom planu nije dat poseban prikaz i analiza, tako da možemo reći da nije uočljiv proces prenošenja znanja unutar regiona ali i šire.

Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program napisan veoma kratko i taksativno, što ne obezbjeđuje dovoljno podloge za temeljitu razradu po sektorima. Stiče se dojam da je Program više spisak „želja“ onih koji su ga pisali nego stvarna podloga za sistemski pristup implementiranju istog po privrednih sektorima. Gotovo identično kao i

Programom HDZ 1990 i ovaj Program se gotovo uopšte ne bavi pitanjima pridruživanja Evropskoj Uniji niti ekonomskim kriterijima koji su postavljeni za pridruživanje. Sa druge strane pokriva većinu problema sa kojima se susreće ekonomija BiH, ali ne daje konkretne prijedloge i rješenja tih problema. Ciljevi i ovog Programa se mogu ocijeniti kao generalni i uopšteni.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da se dublje posvete načinima na koje će se nastojati riješiti suštinska pitanja ekonomije u BiH. To se posebno odnosi na zahtjeve EU u pogledu pridruživanja i predlaganje konkretnih aktivnosti koji bi trebale biti i vremenski određene.

2.5. SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BiH

Program Socijaldemokratske partije (SDP BiH) je donešen krajem 2003. godine na zahtjev Vanrednog kongresa partije. Radi se o veoma obimnom i detaljnom Programu napisanom na preko 30 stranica koji sadrži deset cjelina. Jedna od tih cjelina jeste dio koji se naziva: Bosna i Hercegovina – zemlja razvitka i blagostanja. I u okviru drugih dijelova Programa se povremeno dotiču pitanja ekonomije i integracije BiH u EU. Dio koji se odnosi na ekonomske ciljeve obuhvata oko 6 stranica teksta. To je jedan od najobimnijih i najdetaljnijih Programa. Ovaj dio sadrži deset podcjelina u kojima se posebno obrađuju opredjeljenja partije prema najvažnijim segmentima privrede.

To su sljedeći segmenti:

- *otvorena tržišna privreda*
- *strategija razvoja*
- *reforme ekonomskog sistema*
- *fiskalni sistem*
- *bankarski sistem*
- *finansijski i obračunski sistem*
- *privatizacija*
- *politika zapošljavanja*
- *selo i poljoprivreda*
- *ekologija-faktor održivog razvoja*

Na bazi navedenog pregleda mogli bismo zaključiti da je zaobiđen segment integracije BiH u EU ali nije tako. Integracija se spominje na mnogim mjestima u Programu, a i cijeli Program je napravljen na pretpostavci prilagođavanja sistemima koji postoje u zemljama EU. Stoga moramo ustvrditi da Program ima veoma proaktivan odnos prema pristupanju uniji i da u svakoj cjelini polazi od zahtjeva pristupanja i članstva.

I DIO

✚ Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?

Ekonomska politika u Programu stranke ima dominantno mjesto i dat je veoma obiman prikaz ekonomske politike u svim važnim segmentima.

Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?

Program je obuhvatio, možemo slobodno reći, sva područja ekonomske politike i grupisao ih je u smislene cjeline. Za razliku od većine Programa drugih stranaka, snažan naglasak je na potrebi usklađivanja ekonomije BiH sa privrednim sistemima zemalja članica unije. Možemo zaključiti da su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom.

Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?

Fokus u Programu je na priključenju EU i potrebi da se privreda BiH učini otvorenom prema svim relevantnim međunarodnim tijelima i kompanijama, kako bi došlo do što bržeg razvoja domaće ekonomije. Prioritet je dat malim i srednjim lokalnim kompanijama koje mogu na najbrži način dovesti do porasta zaposlenosti građana, a strateškim kompanijama je otvoren pristup na tržište u gotovo svim segmentima privrede. Također, predviđeno je harmonizirano razvijanje ekonomije bez ostavljanja mogućnosti da neki dijelovi privrede postanu uska grla u sveukupnom procesu razvoja. Možemo reći da je fokus dobro balansiran i veoma naklonjen evropskim integracijama.

Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?

Program ima veoma naglašen socijalni pristup tržištu, što je takođe izraženo i u samom nazivu stranke. S obzirom da svoje Programske osnove bazira na socijaldemokratiji, zastupljenoj u većini zapadnoevropskih zemalja možemo konstatovati da je socijalni program stranke veoma blizu optimalnom i onom koji je na sceni širom Evrope.

II DIO

Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu nisu eksplicitno navedeni zahtjevi Acquis Communautaire-a ali se iz teksta Programa može naslutiti da se u samom kreiranju Programa vodilo dosta računa i o ovim zahtjevima. Ako bismo posmatrali svaku cjelinu unutar ekonomskog dijela Programa, možemo zaključiti da nisu dovoljno detaljno i kvantitativno predstavljeni kriteriji koje država potencijalna članica mora ispuniti da bi postala punopravni član unije. Ovo se posebno odnosi na makroekonomske kriterije gdje je po našem mišljenju trebalo dati i određene kvantitativne pokazatelje koji bi dali bolji uvid u mogućnosti stranke da ih ispuni za period narednog četverogodišnjeg mandata. Ovo se odnosi na npr. stopu rasta GDP, deficit platnog i trgovinskog bilansa, stopu inflacije itd.

Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomske politike su dobrim dijelom razvijene i možemo reći da obezbjeđuju proaktivan kurs prema EU. Kao i prethodnim slučajevima potrebno je dati prijedlog mjera i vremenski okvir za njihovu implementaciju. Detaljan prikaz potrebnih aktivnosti je veoma dobra osnova za kvalitativnu nadogradnju Programa i njegovo potpuno kompletiranje.

Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijeđene?

U većini slučajeva su prepoznate najbolje prakse iz okruženja i inistira se na njihovoj primjeni i u BiH. Posebno je Program blizak praksi koju je koristila Slovenija u procesu

pridruživanja EU. Možemo reći da su u pogledu socijalno-tržišne politike po kvaliteti prijedlozi čak i iznad zahtjeva okolnih država.

Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

U ovom Programu se insistira na transferu znanja između država kroz podršku investicijama iz okruženja, ali i kroz članstva u što većem broju evropskih i međunarodnih institucija. Navest ćemo samo jedan dio Programa koji potvrđuje ovu izjavu. „*Otvorenost prema svjetskom tržištu roba, usluga, novca, kapitala, znanja i informacija predstavlja glavni uvjet brže obnove i efikasnog razvoja domaće privrede.*“

Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program napisan veoma detaljno i smisleno uz obuhvatanje svih važnih cjelina neophodnih za kompletnu reformu privrednog sistema. Ovdje su obuhvaćene i mikroekonomske i makroekonomske cjeline sa konstantnim uklonom prema evropskim principima. Ciljevi stranke se mogu ocijeniti kao vrlo temeljiti uz prepoznavanje stvarnih uzroka sporog razvoja BiH.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da daju više informacija u pogledu kvantitativnih zahtjeva za pridruženje EU i da se daju vremenski i hronološki rasporedi implementacije pojedinih akcija.

2.6. PARTIJA DEMOKRATSKOG PROGRESA

Program Partije demokratskog progresa (PDP) je urađen početkom 2000. godine. Prema našim saznanjima od tada nije mijenjan. Sadrži 16 dijelova i napisan je na gotovo 40 strana. Ekonomski dio Programa je napisan na šest strana uz obuhvatanje sljedećih cjelina:

- *tržišna privreda*
- *industrija*
- *elektroprivreda*
- *telekomunikacije*
- *poljoprivreda i selo*
- *turizam*

Iz navedenog pregleda je uočljivo fokusiranje samo na određene ekonomske probleme, koji istina, imaju važno mjesto u društvu. Karakteristika ovog Programa jeste što su ekonomski ciljevi dati samo opisno i uopšteno. Kvantifikacija istih gotovo da ne postoji. Iako se podržavaju procesi regionalizacije i priključenja EU uočljivo je da se ipak fokus daje na podizanje domaće privrede u sektorima gdje bi mogle postojati konkurentne prednosti u odnosu na zemlje iz okruženja.

LDIO

Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?

Ekonomska politika u Programu stranke nema dominantno mjesto. Svi dijelovi Programa imaju dosta ujednačenu važnost, s tim što možda malo više dominiraju pitanja vezana za političke prilike.

✚ Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?

Program nije obuhvatio sva područja ekonomske politike, nego samo šest cjelina. Nekoliko drugih ekonomskih područja je samo spomenuto bez detaljnijih prikaza (evropske integracije i direktne strane investicije, fiskalna politika i politika uvoza i izvoza). Navedenih šest privrednih tema koje su posmatrane su samo ukratko predstavljene uz određivanje po nekoliko osnovnih ciljeva vezanih za unapređenje ekonomskog ambijenta BiH. S obzirom da Program nije mijenjan preko 6 godina dobro bi bilo dopuniti ga sa još nekoliko privrednih sektora, kao što su šumarstvo, infrastruktura, institucije koje podržavaju privredu itd.

✚ Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?

Fokus u Programu je na uspostavljanju više reda u privatizacijskim tokovima, razvoju elektroenergetskog sektora, industrije, turizma i telekomunikacija, kao i na unapređenju rada u agrarnom sektoru. Prioriteti su postavljeni veoma uopšteno i ne mogu se jasno uočiti prioritetne aktivnosti niti njihov vremenski raspored.

✚ Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?

Program sadrži socijalni pristup tržištu i u strukturi Programa pored političkog dijela zauzima najviše prostora. Posebna pažnja je posvećena zdravstvenoj zaštiti građana, penzionom i zdravstvenom osiguranju, problematike izbjeglica i raseljenih lica, te socijalnoj problematici penzionera i zaposlenih.

II DIO

✚ Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu nisu nigdje navedeni zahtjevi Acquis Communautaire-a niti se iz teksta Programa može naslutiti da se u kreiranju bilo kog dijela Programa vodilo računa o ovim zahtjevima. Priklučenje EU je predstavljen kao dugoročni cilj stranke ali bez konkretnih naznaka šta je sve potrebno učiniti da se taj proces ubrza i uspješno završi.

✚ Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomske politike nisu razvijene u tom pogledu. Uglavnom je fokus na podizanju životnog standarda građana, rješavanje velikih socijalnih problema izbjeglica i penzionera, kao i revitalizaciji malih i srednjih preduzeća. Možemo reći da Program ima određeni kurs prema EU, ali to nije prioritet.

✚ Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijeđene?

Nisu prepoznate kao pojedinačno nabrojane, ali se na nekoliko mjesta spominju kao važna osnova za reformu ekonomske politike. Može se zaključiti da je Program koncipiran na prepoznavanju potrebe da se sva dobra iskustva susjednih zemalja iskoriste za strukturnu reformu privrede.

✚ Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

Program je prepoznao važnost potrebe da transferom znanja između zemalja u regiji i drugih evropskih zemalja, posebno u segmentu obrazovanja. Naglašava se potreba uključivanja u relevantne međunarodne institucije koje mogu pomoći u uspješnom prenošenju svih vrsta znanja sa ponovnim fokusom na obrazovanju.

Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program napisan dosta obimno. Fokusiran je na određene segmente privrede koji mogu imati komparativne prednosti u odnosu na zemlje iz okruženja i koji su prioritetni za rješavanje nagomilanih problema. Program ima određen pravac prema evropskim integracijama i proces vidi kao dugoročni cilj tranzicije.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da urade detaljniji prikaz sa uključivanjem svih značajnijih segmenata u njega, kao što su makroekonomski dio i da proširi dio koji se odnosi na pridruživanje EU. Takođe, potrebno je dati mnogo više kvantitativnih informacija o ekonomskim ciljevima uz vremenski i hronološki raspored implementacije pojedinih akcija. Program bi trebalo ažurirati, zbog toga što je napisan prije više od 6 godina.

2.7. SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA

Program Saveza nezavisnih socijaldemokrata donešen je u aprilu 2002. godine. Sadrži svega nekoliko stranica i vrlo šturo, u 42 tačke, daje prikaz cjelokupnih Programskih usmjerenja. Ukupno se u sedam tačaka Program bavi ekonomskom politikom i razvojem privrede. Zbog njihove kratkoće navodimo ih u nastavku po redoslijedu.

- *Opredijeljeni smo za tržišni karakter privrede. Podržaćemo privatizaciju koja će dovesti do povećane konkurentnosti i ekonomske efikasnosti privrede u funkciji stvaranja većeg društvenog proizvoda. Istovremeno sa privatizacijom mora funkcionisati sistem zaštite radničkih prava i socijalne sigurnosti. Propisi o privatizaciji moraju biti jasni i omogućavati svakom građaninu da ostvari svoja prava i da ima ravnopravan tretman i mogućnost da bude aktivan učesnik. Privatizacija značajnih preduzeća mora biti u funkciji uvođenja novih tehnologija, bolje organizacije i koristi za državu. Brza i efikasna privatizacija državnog kapitala u preduzećima i bankama, mora oduzeti državi i državnoj vlasti neefikasno i netransparentno upravljanje kapitalom.*
- *Zalagaćemo se da se pravo na rad pretvori u pravo na zaposlenje, a ekonomskim mjerama podsticati što veću zaposlenost. Mlada generacija ima pravo da joj se omoguće egzistencijalni uslovi kako bi prepoznala svoju budućnost na ovom prostoru. Edukacijom visokostručnih kadrova kroz sticanje prakse u evropskim i svjetskim institucijama, stvaraćemo buduće upravljače u državnoj administraciji i privredi.*
- *Razvojnu ekonomsku politiku zasnivaćemo na prioritetima koji su objektivno naša komparativna prednost. Podstiće se razvoj malih i srednjih preduzeća prije svega u onim granama koje mogu proizvesti kvalitetnu i konkurentnu robu za svjetsko tržište.*

- *Poljoprivreda spada među najvažnije prioritete razvojne ekonomske politike. Zato ćemo se aktivno uključiti u definisanje i donošenje podsticajnih mjera - zakonskih, organizacionih i drugih, za oživljavanje sela i seoskih domaćinstava. Radićemo na poboljšanju uslova za poljoprivredne i druge djelatnosti koje zavise od razvoja poljoprivrede. Predlagaćemo takvu agrarnu politiku kako bi selo postalo privlačno i za mlade ljude. Na taj način bi se zaustavio proces deagrarizacije i stvorili uslovi da dođe do transformacije - iz sela sa staračkim stanovništvom u vitalno i jako selo.*
- *U prioritetima ekonomskog rasta i komparativnim prednostima moraju se naći i energetika, šumarstvo, neke grane industrije, iskorištenje rudnog bogatstva i turističkih potencijala. Neosporna i posve neiskorištena prednost je obrazovni i radni kapacitet stanovništva, pre svega mladih, kroz podsticanje kreativnih, produktivnih i intelektualnih savremenih djelatnosti.*
- *Ratom i ekonomskom krizom devastirana zemlja treba novi razvojni ciklus u kojem značajno mjesto mora imati podsticaj stanogradnji i obnova infrastrukture. Izbjeglo i domicilno stanovništvo je egzistencijalno ugroženo sa prostorom za stanovanje, što iziskuje cjelovit, podsticajan Program entiteta, koji će kreditnim linijama, poreskim i komunalnim mjerama i drugim aktima podrške podstaći rješenje ovog gorućeg problema.*
- *Efikasnom kontrolom rada i sticanja dobiti treba obezbjeđivati ravnopravan tretman svih oblika svojine. Postojeći fiskalni sistem koji je netransparentan, neefikasan, diskriminatorski i destimulativan, mora biti temeljno reformisan, stabilan i stimulativan za poreske obveznike, a kroz potpuni obuhvat poreskih obveznika, obezbijediće se dovoljna sredstva za budžet, ali i omogućiti opstanak i razvoj preduzetništva. U projektovanju novog sistema koristiće se iskustva zemalja Evropske unije, industrijski razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji.*

Iako je navedeni prikaz veoma kratak pokušat ćemo dati odgovore na pitanja koja smo koristili u dosadašnjoj analizi.

IDIO

- ✚ **Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?**

Ekonomska politika u Programu stranke nema dominantno mjesto. Svi dijelovi Programa imaju približno istu važnost, s tim što možda malo više dominiraju pitanja vezana politička prilike.

- ✚ **Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?**

Program nije obuhvatio sva područja ekonomske politike, ali je većina njih samo spomenuta bez detaljnijih prikaza. Uglavnom su samo pobrojane određene privredne grane sa kratkim komentarima. Može se uvidjeti odsutnost makroekonomskih tema, gdje su jedino zaposlenost i razvoj spomenuti. Svi ostali elementi kao što su fiskalna i monetarna politika, politika uvoza i izvoza, regionalne i evropske integracije te politike razvoja finansijskih institucija izostavljeni.

Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?

Fokus u Programu je na uspostavljanju više reda u privatizacijskim tokovima, razvoju malih i srednjih preduzeća, kao i na unapređenju rada u agrarnom sektoru. Prioriteti su postavljeni veoma uopšteno i ne mogu se jasno uočiti prioritete aktivnosti niti njihov vremenski raspored.

Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?

Program sadrži socijalni pristup tržištu. S obzirom da svoje Programske osnove bazira na socijaldemokratiji možemo konstatovati da je socijalni pravac stranke uočljiv, ali nedovoljno razvijen po pojedinim privrednim segmentima. Uglavnom se radi o zahtjevu da se: „*pravo na rad pretvori u pravo na zaposlenje*,” što je nedovoljno da bi se dala cjelovita ocjena po svakom od elemenata privrede.

II DIO

Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu nisu nigdje navedeni zahtjevi Acquis Communautaire-a niti se iz teksta Programa može naslutiti da se u kreiranju bilo kog dijela Programa vodilo računa o ovim zahtjevima.

Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomske politike nisu razvijene u tom pogledu i možemo reći da ne obezbjeđuju proaktivan kurs prema EU. Evropska unija se spominje samo kao prioritet u pogledu vanjske politike, ali ne i ekonomske politike i potrebe harmonizacije ekonomske strukture države sa onom koju nalaže članstvo u EU.

Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijeđene?

Najbolje prakse ekonomske politike iz regiona nisu eksplicitno prepoznate, ali se spominju pod tačkom 21. čiji dio ćemo ovdje citirati: „*U projektovanju novog sistema koristiće se iskustva zemalja Evropske unije, industrijski razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji.*“ Ovdje se podrazumijevaju sva iskustva bez navedenih specifičnosti.

Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

U Programu je prepoznata potreba korištenja znanja zemalja iz regije i drugih evropskih zemalja. Tako se u tački 14. navodi sljedeće: „*Edukacijom visokostručnih kadrova kroz sticanje prakse u evropskim i svjetskim institucijama, stvaraćemo buduće upravljače u državnoj administraciji i privredi.*“

Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program napisan uopšteno, iako dosta obuhvatno i jasno, ali samo uz spominjanje većine važnih cjelina neophodnih za kompletnu reformu privrednog sistema. Uočljiv je nedostatak elemenata vezanih za pridruživanje EU i detaljan kvantitativni prikaz pojedinih ciljeva. Većina Programa se odnosi na politička pitanja, dok je ekonomski dio u drugom ili trećem planu.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da urade detaljniji prikaz sa uključivanjem svih značajnijih segmenata u njega, kao što su makroekonomski dio i dio koji se odnosi na pridruživanje EU. Takođe je potrebno dati mnogo više kvantitativnih informacija o ekonomskim ciljevima uz vremenski i hronološki raspored implementacije pojedinih akcija.

2.8. SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA

Platforma za opšte izbore Srpske demokratske stranke je donešena u julu 2006. godine. Platforma sadrži 15 stranica od čega se gotovo četiri stranice odnose na ekonomska i pitanja, što govori da je ova problematika najzastupljenija u materijalu. Predstavljeni segment privrede obuhvata sljedeće cjeline:

- *Ekonomija i finansije*
- *Kapitalne investicije*
- *Socijalna politika*
- *Poljoprivreda*

U dijelu Programa Evropske i euroatlantske integracije posvećena je pažnja i regionalnoj saradnji i procesu pridruživanja EU. Generalno posmatrano program se fokusirao na određene probleme koji su primarni za privredni i društveni razvoj BIH, sa posebnim fokusom na entitet RS.

I DIO

- ✚ **Da li je ekonomska politika glavni ili važan segment političkog Programa stranke?**

Ekonomska politika u Programu stranke je značajno zastupljena, moglo bi se reći da je najzastupljeniji dio. Teme koje su tretirane pokazuju da je ekonomski dio programa studiozno pripremljen.

- ✚ **Da li su sva područja ekonomske politike pokrivena Programom?**

Program nije obuhvatio sva područja ekonomske politike, ali je obuhvatio četiri osnovna područja što je navedeno prethodno. Manje su tretirana mikroekonomska pitanja koja se tiču unapređenja rada poslovnih subjekata i obezbjeđenje povoljnije privrednog ambijenta za njih, osim poljoprivrede koja je najdetaljnije obrađena.

- ✚ **Koji fokus su stranke zauzele unutar ekonomskih politika?**

Fokus u Programu je na uspostavljanju više reda u privatizacijskim tokovima, na unapređenju rada u agrarnom sektoru i prilagođavanje poreske stope poljoprivrednim proizvođačima i zadrugama. Prioriteti su postavljeni jasno ali se ne može vidjeti njihov vremenski raspored. Postoji značajna podrška za usklađivanje domaćih propisa sa propisima koji su važeći na području EU.

- ✚ **Da li je sastavni dio Programa i socijalni pristup tržištu?**

Program sadrži socijalni pristup tržištu, i on je veoma naglašen u Programu. Fokus je na tome da se riješi pitanje penzionih fondova i penzionera i invalidnih osoba. Zahtijeva se

zadržavanje socijalnih davanja na dosadašnjem nivou za radnike te da se na taj način obezbijedi socijalna stabilnost društva. Također, tretirano je pitanje usklađivanja obaveznog radnog vijeka za žene i muškarce sa važećim u EU.

II DIO

Da li su zahtjevi Acquis Communautaire-a prepoznati?

U Programu nisu nigdje eksplicitno navedeni zahtjevi Acquis Communautaire-a ali se iz teksta Programa može naslutiti da se u kreiranju Programa u određenoj mjeri vodilo računa o ovim zahtjevima.

Da li su ekonomske politike adekvatno razvijene kako bi obezbijedile proaktivan kurs Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji?

Ekonomske politike nisu razvijene u tom pogledu i možemo reći da ne obezbjeđuju u potpunosti proaktivan kurs prema EU. Evropska unija se spominje samo kao prioritet u pogledu vanjske politike, ali ne prioritarno i ekonomske politike i potrebe harmonizacije ekonomske strukture države sa onom koju nalaže članstvo u EU. Regionalizacija se spominje kao jedan od koraka za uspješno priključenje EU.

Da li su najbolje prakse ekonomske politike iz regiona prepoznate i slijeđene?

Najbolje prakse ekonomske politike iz regiona nisu prepoznate eksplicitno, ali se iz teksta mogu uočiti određene sličnosti sa zemljama iz okruženja. Nije navedena potreba da se najbolja iskustva susjednih zemalja primjenjuje u nekom od dijelova Programa.

Da li je pokrenut transfer znanja među državama unutar regiona a paralelno i sa institucijama i državama Evropske Unije?

U Programu nije prepoznata potreba korištenja i transfera znanja regionalnih i evropskih susjeda. Nije naveden niti jedan primjer koji ovo posebno pokazuje. Na bazi svega navedenog možemo konstatirati da je Program pripremljen dosta obuhvatno iako nije obiman. Najviše pažnje je posvećeno segmentu poljoprivrede, kapitalnim investicijama, poreskoj politici, reviziji privatizacije i problemu podsticanja proizvodnje. Jedan dio obuhvata i zahtjeve za uključivanje u regionalne i evropske integracije.

Preporuka kreatorima ovog Programa bi bila da urade detaljniji prikaz sa uključivanjem svih značajnijih segmenata u njega, kao što su mikroekonomska problematika vezana za podizanje konkurentnosti preduzeća, reformu administrativnog aparata koji obezbjeđuje prostor za odvijanje biznisa te makroekonomska monetarna pitanja vezana za bankarstvo i sektor osiguranja. Detaljnije bi trebalo obuhvatiti i dio koji se odnosi na pridruživanje EU. Takođe je potrebno dati i mnogo više kvantitativnih informacija o ekonomskim ciljevima uz vremenski i hronološki raspored implementacije pojedinih akcija, jer ovi elementi gotovo da nisu spomenuti u programu.

3. ZAKLJUČAK

Analiza ekonomskih platformi političkih stranaka koje čine većinu na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini nam je dala jasan uvid u zastupljenost socijalne tržišne ekonomije i ekonomije generalno u programskim ciljevima partije. Kao što se može vidjeti u ovoj analizi većina partija je obratila pažnju na ekonomiju i ekonomski razvoj, većina se osvrće i na proces evropskih integracija, ali su rijetke partije koje imaju razvijene ekonomske platforme.

Takođe treba istaći i to da su ciljevi koji se direktno i indirektno odnose na ekonomiju i ekonomski razvoj, kao i na približavanje Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji široko postavljeni i uglavnom bez razrađenih i detaljno definisanih mjera i akcija koje je neophodno preduzeti. Još jedna jako bitna činjenica je i ta da ne postoje adekvatno definisani planovi za evaluaciju i monitoring aktivnosti koje stranke provode u oblastima ekonomije i pristupanja Evropskoj uniji.

Za svaku od stranaka obuhvaćenih ovom analizom u prethodnom tekstu su date preporuke šta bi trebalo da unaprijede, uvedu i izmjene u svom djelovanju uz generalnu ocjenu da je razvoj ekonomskih platformi sa jasnim planom za monitoring prijeko potrebno za svaku od njih.

Poznavanje osnova socijalne tržišne ekonomije na kojoj se temelji današnja Evropska unija među političkim strankama koje djeluju u Bosni i Hercegovini i nije baš na zadovoljavajućem nivou. Ista je situacija i kada je riječ o poznavanju ekonomskih kriterija za članstvo u Evropskoj uniji. Za Bosnu i Hercegovinu, kao potencijalnu članicu EU prvenstveno su interesantni kopenhagenski uslovi za članstvo u EU. Riječ je o kriterijima koji se odnose na zemlje kandidate za članstvo i koji prije svega podrazumijevaju postojanje funkcionalne tržišne ekonomije, kapaciteta domaće privrede da se nosi sa pritiscima konkurencije u EU i potpuno usvajanje Acquis Communautaire-a. Brzina ispunjavanja reformi i neophodnih mjera u navedenim sektorima direktno utiče na brzinu pristupanja EU, ali i što je mnogo važnije u našem slučaju na ekonomiju BiH i životni standard.

Stoga se kao generalna preporuka uz već pomenute preporuke za svaku od analiziranih stranaka nameće i sljedeća: u cilju unaprjeđenja bosanskohercegovačke ekonomije kroz pravilno vođenje ekonomske politike i u cilju doprinosa Bosni i Hercegovini na polju evropskih integracija neophodno je raditi na podizanju nivoa znanja u ovim oblastima među političkim strankama i među širom populacijom u Bosni i Hercegovini. Isto je moguće postići izradom i pripremom odgovarajućih publikacija i njihovom distribucijom među političkim strankama u ovom slučaju, kao i izradom konkretnih i fokusiranih analiza i istraživanja. Serija prezentacija, okruglih stolova i konsultativno radnih sastanaka koja bi imala za cilj edukaciju kadrova političkih stranaka u ovim oblastima takođe može pružiti veliki doprinos poboljšanju situacije u Bosni i Hercegovini

KORIŠTENI IZVORI

- Beyond Economic Growth, Tatyana P. Soubbotina, The World Bank
- Bosna i Hercegovina – ekonomski trendovi (godišnji izvještaj 2006), Jedinica za planiranje ekonomske politike Vijeća ministara BiH
- Bosna i Hercegovina na putu ka Evropskoj uniji – Makroekonomski izazovi, Mr. Adnan Efendić, Society Fund BiH, Sarajevo, 2006.
- Centralna izborna komisija BiH, <http://www.izbori.ba>
- Direkcija za evropske integracije BiH, <http://www.dei.gov.ba>
- Ekonomija Evrope, Dr. Azra Hadžiahmetović, Ekonomski fakultet u Sarajevu
- European Union – support via experience, assistance and training, Comenius University, Bratislava
- Evropa od a do š, Verner Vajdenfeld, Wolfgang Vesels, Fondacija Konrad Adenauer
- Evropska unija On-Line: <http://europa.eu/>
- Hrvatska demokratska stranka 1990, <http://www.hdz1990.org>
- Hrvatska demokratska zajednica BiH, <http://www.hdzbih.org>
- Makroekonomske teorije i politike u globalnoj ekonomiji, Dr. Dragoljub Stojanov, Dr. Đuro Medić, Ekonomski fakultet u Sarajevu
- Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu smoupravu Republike Srbije: <http://www.mpalsg.sr.gov.yu>
- Partija demokratskog progresa, <http://www.pdprs.org>
- Reader – ABC about European Union, Fondacija Konrad Adenauer
- Savez nezavisnih socijaldemokrata, <http://www.snsd.org>
- Socijaldemokratska partija BiH, <http://www.sdp-bih.org.ba>
- Središnji državni ured za upravu Republike Htvatske: <http://www.uprava.hr>
- Srpska demokratska stranka, <http://www.sds-rs.com>
- Stranka demokratske akcije, <http://www.sda.ba>
- Stranka za Bosnu i Hercegovinu, <http://www.zabih.ba>
- Vodič kroz labirint Evropske unije, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo za evropske integracije